TVERŲ BAŽNYČIA

Bronius DAKANIS, Arūnas STRAZDAS

Derinant Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios Tveruose laiptų ir šaligatvio rekonstrukcijos projektą, UAB „Plungės Jonis" užsakymu, numatytų žemės darbų vietose 2004 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Tveruose pirmoji medinė bažnyčia pastatyta iki 1589 m. 1614–1616 m. pastatyta nauja, irgi medinė bažnyčia, kuri 1747 m. sudegė ir vėl buvo atstatyta. 1897 m. klebonas Juozapas Niūniava-Niūnevičius su parapijiečiais pastatė dabartinę medinę bažnyčią, o 1907 m. – mūrinę varpinę.

Archeologiniai tyrimai šalia Tverų bažnyčios šventoriaus tvoros V, P ir PR pakraščio, į ŠR nuo miestelio aikštės, projektuojamo kloti šaligatvio ir laiptų įrengimo vietoje, vykdyti trijose vietose. Tirta ir pačiame šventoriuje, vartų į jį Š pusėje, planuojamo vandens surinkimo šulinio vietoje bei šalia varpinės, kur buvo grindžiama akmenimis varpinės aplinka.

Tyrimų metu iš viso ištirtas 16 m^2 bendras plotas. Į V nuo šventoriaus (prie kanalizacijos šulinio ir šaligatvio) ir šventoriuje (į Š nuo vartų) tirti 1 m^2 dydžio šurfai (3 ir 4), o 4 m^2 (2x2 m) dydžio šurfai kasti į PR nuo šventoriaus tvoros (1), į P nuo šventoriaus vartų (2) ir į V nuo varpinės (5). Aptikus kapą į P nuo vartų į šventorių, tirtas šurfas 2 buvo padidintas iki 5,5 m^2.

Tirtose vietose virš įžemio – smėlio ir žvyro – susiformavę grunto sluoksniai buvo nuo 20 cm iki 1,2 m storio. Šurfo 4 tyrimai parodė, jog šventoriaus paviršius už tvoros buvęs paaukštintas. Šurfuose 1 ir 2, iškart po plonu paviršiniu sluoksniu, prasidėjo lauko akmenų grindinys, ėjęs palei šventoriaus tvorą iš PR, P ir PV. Ištirtuose šurfuose aptikta kalvio darbo durų vyrio kablys, 6 vinys ir vinutės bei 4 jų liemenėlių dalys, 2 pasagvinės, 2 bato pasagėlės, adatėlė-smeigtukas, saga su vyčio atvaizdu ir užrašu „EXTRA FEIN" vidinėje pusėje, susilydžiusio stiklo gabalų, 2 vazoninių koklių kakleliai ir keliolika žiestų puodų šukių (dalis jų dengti žalia glazūra). Šurfe 2 rasta viena šukė ankstyvesnė, juodos molio masės su smulkiai grūsto granito priemaiša, su horizontalių linijų ornamentu ir lašo formos skerspjūvio atlenktu į išorę pakraštėliu, kita – rudos masės su gausesne granito priemaiša, galinti būti nuo lipdyto puodo.

Tyrimų plote į P nuo šventoriaus (šurfas 2) surastas kapas. Mirusysis buvo palaidotas apie 60 cm gylyje nuo grindinio šalia šventoriaus paviršiaus, galva į ŠV, ištiestomis ir suglaustomis kojomis. Dešinioji ranka sulenkta smailu kampu ir padėta krūtinės – smakro kryptimi. Kairės rankos ir veido sritis (galva buvo pasvirusi į kairę pusę) suardyta žemės darbų metu – šalia kapo, jo lygyje rasti du plytgaliai. Mirusiojo griaučių ilgis nuo kaukolės viršaus iki blauzdikaulių galų – 150 cm. Kapo duobės plotis kojūgalyje – 45 cm. Mirusysis laidotas karste, matyt, jam paremti kairiajame šone ties galva ir pėdų srityje buvo padėta po 4x8 cm ir 8x8 cm dydžio akmenį bei po mažesnį akmenį iš abiejų šonų juosmens srityje. Tarp šlaunikaulių rastas geležinis kabliukas, o ties kairiuoju petimi – kaltinė vinis. Maža vinutė gulėjo kapo duobės P kampe. Šie radiniai į kapo duobę galėjo patekti ją kasant ar vėliau ardant, nes ant dešinės rankos žastikaulio gulėjo maža plytos dužena. Šalia kapo duobės R kampo rasta geležinė kniedė ir plytos dužena, o kiek toliau nuo V – įvijinis žiedas, datuotinas I tūkst. antroja puse – II tūkst. pradžia.

Žvalgant bažnyčios varpinės aplinką, aptikta 14 jos sudužusių ir susilydžiusių bronzinių varpų nuolaužų (iš kurių du didesni su geometriniu ornamentu ir įrašo dalim – „S(?)T(?)FRPF"), neaiškaus geležinio įrankio smaigalys, tarybinė 1932 m. moneta (20 kapeikų) ir šovinys, o ariamoje kalvelėje į PV nuo varpinės aptikta kalvio darbo vinis ir durų vyrio kablys, susilydžiusios alavinės žvakidės dalis, smiltainio galąstuvas, žiesto puodo, dengto žalia glazūra, priedugnis su ryškia briaunele ir kiti radiniai.

Archeologiniai žvalgomieji tyrimai parodė, kad senosios Tverų kapinės buvo didesnės nei šiuo metu užima aptverto šventoriaus teritorija. Aptiktas įvijinis žiedas rodo, jog čia yra ir archeologinė vieta – galbūt kapinynas, kuris labai sunaikintas statant minėtas bažnyčias bei varpinę ir tiesiant tarp jų gatvę. Neatmestina galimybė, kad toje vietoje egzistavo senovės gyvenvietė, nes tiriant rasta ir ankstyvesnės keramikos fragmentų. Be to, tik 700 m į Š yra 2002 m. išaiškintas Tverų kapinynas, datuojamas II tūkst. viduriu. Tverai iki XVI a. vidurio buvo valsčiaus, o XVII–XVIII a. – seniūnijos centras.

CHURCH OF TVERAI

In 2004 the vicinity of the Blessed Virgin Mary Visitation Church (its yard and the section at the surrounding wall) was investigated – 16 m^2 in total. Various iron items, shards of wheel-made pottery and vessel-shaped stove-tiles were found. One inhumation was excavated. A spiral ring datable to the second half of the 1st millennium – early 2nd millennium A.D. was found. 14 fragments of broken bells were collected.

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS KOPLYČIŲ APLINKOS TYRIMAI

Bronius DAKANIS

Vadovaujantis Žemaičių Kalvarijos miestelio (Plungės r.) Žvizdro kalno takų taisymo (remonto), koplyčios „Viešpats Jėzus suimamas" tvarkymo darbų ir praėjimo tako nuo miestelio centro link stadiono remonto projektų derinimais bei UAB „Plungės Jonis" užsakymu, Žemaičių Kalvarijos koplyčių aplinkoje 5 vietose atlikti archeologiniai tyrimai ir žvalgymas. Darbai vykdyti koplyčios, esančios piliakalnio, vadinamo Šv. Jono kalnu, ir kapinyno, vadinamo Žvizdro kalnu, teritorijose, kapinyno Š dalyje ir kapinėse, vadinamose Beržų kalnu, ir prie mokyklos – nustatytoje senojo vienuolyno vietoje.

Koplyčios „Viešpats Jėzus suimamas" aplinka ir Kryžiaus kelio stočių tako vietos piliakalnyje.

Į Š–ŠR nuo koplyčios durų buvo įrengta maždaug 1,5x1,5 m dydžio betoninė aikštelė, kuri buvo kiek aukštesnė už durų slenkstį. Dėl to į koplyčios vidų skverbėsi vanduo, kuris šaldamas ardė jos grindis. Be to, iš V ir Š koplyčios pusių yra ją statant suformuota įduba, kurioje kaupėsi vanduo ir drėkino pamatus. Nuspręsta, kad vanduo nuo koplyčios gali nutekėti į piliakalnio R šlaitą pro kiek pažemintą (per 15 cm) aikštelę prie durų ir nedidelę, apie 10 cm gylio, įdubą į R–PR nuo jos. Kadangi vandens susikaupimo plotas mažas, didesnis vandens srautas neturėtų susidaryti ir lėta jo iškrova į piliakalnio šlaitą jam nepakenks.

Išlupus betoninę aikštelę prie koplyčios durų, jos vietoje ir šalia tirtas 8 m^2 plotas (2 m pločio ir 4 m ilgio ŠV–PR kryptimi palei kop-